
Museli jsme nejdřív vysvětlit, proč je ekonomie věda

Museli jsme nejdřív vysvětlit, proč je ekonomie věda

HOSPODÁŘSKÉ NOVINY

4.10.2011 Hospodářské noviny Strana 1 CERGE-EI - příloha, Jan Straka, Jan Švejnar, Josef Zieleniec, zakladatelé CERGE-EI, Rozhovor

Začali jsme od nuly a nyní řídíme instituci, která představuje elitní postgraduální školu a výzkumné pracoviště, hodnotí zakladatelé 20 let činnosti pražského CERGE-EI. Byli prvními řediteli a na fungování pracoviště dohlíží dosud, Jan Švejnar jako předseda Výkonného a dozorčího výboru a Josef Zieleniec jako jeho člen.

* Jak vznikla myšlenka zřídit v Praze americký program pro postgraduální ekonomickou výuku a výzkum?

Josef Zieleniec: Poprvé jsme se s Janem Švejnařem setkali ve Vídni. To bylo léto 1988. Už začínaly tát politické ledy a mně bylo poprvé dovoleno vycestovat na konferenci za železnou oponu. Již tam jsme s Janem dlouho do noci debatovali o propasti dělicí komunistickou ekonomikou, která byla především scholastickou ideologickou disciplínou pro zdůvodňování předností komunistického hospodářství, a západní ekonomikou hlavního proudu. Na počátku roku 1989 jsem zorganizoval mezinárodní konferenci v Liblicích u Prahy, kde se poprvé na naší půdě setkali ekonomové z Východu a Západu. Přijel i Jan Švejnar a my jsme mohli v naší debatě pokračovat i za účasti dalších kolegů. Když padla železná opona, shodli jsme se okamžitě, že první, co je u nás třeba udělat, je změnit ekonomické vzdělávání. V lednu 1990 jsme s Janem sepsali první verzi projektu CERGE. Jan Švejnar: Americký model byl přirozenou volbou, protože podle něj jedou špičková ekonomická pracoviště prakticky na celém světě.

* A jak byl tento nápad hned po pádu železné opony přijímán? Vždyť studiu západních ekonomů se věnovala jen okrajová skupinka nadšenců.

JŠ: To asi nejlépe vysvětlí naše první setkání s tehdy nově jmenovaným rektorem Univerzity Karlovy Radimem Paloušem, který se nám podíval do očí a řekl: „Pánové, ale je ekonomie věda?“ Rozesmálo mě to, ale okamžitě jsem si uvědomil vážnost této otázky pro člověka, který v revolučních dnech vedl instituci, která byla v průměru daleko od světové špičky, k níž ji chtěl přiblížit. Vysvětlil jsem, že moderní ekonomie má silnou teoretickou část a že druhá část je empirická a spočívá v testování hypotéz. Obě části využívají matematiku a statistiku. Oddechl si a oznámil, že právě ruší Ústav marxismu-leninismu a že můžeme dočasně převzít prostory. JZ: CERGE-EI tak doslova vyrůstalo na troskách marxismu-leninismu. Když jsem na pokyn rektora Palouše přebíral naše první prostory po Ústavu marxismu-leninismu, našel jsem ve skříni nejenom sošky Marxe a Lenina, ale také busty už tehdy vládnoucími komunisty zavržených Stalina, Gottwalda a dokonce Dzeržinského - zakladatele sovětské tajné politické policie a jedné z nejkrvavějších postav 20. století.

* Prvotní pomoc rektora Palouše byla asi velmi důležitá. Kde jinde jste našli zastání?

JŠ: Ano, Paloušova role byla klíčová, ale na české straně jsme našli důležitou podporu i u profesora Rudolfa Zahradníka, předsedy Akademie věd. Až do dnešních dnů nám vždy pomáhalo vedení UK a AV ČR. Ze zahraničí to byl v počátku především profesor Richard Quandt, můj učitel na Princetonu, který v devadesátých letech působil jako hlavní poradce Mellonovy nadace pro země bývalého sovětského bloku. Pomáhal nám projekt koncipovat a zajistil první vlnu financování. JZ: Myslím, že neocenitelné pomoci se nám dostalo a dostává od západní ekonomické vědecké obce. Špičkoví ekonomové jak ze Spojených států, tak ze západní Evropy jezdili do Prahy nejen přednášet, ale mnozí přijali místo v řídicím výboru CERGE-EI. To oni stanovovali standardy vědecké práce a výuky a dohlíželi na jejich naplňování. Tak je tomu dodnes. Nejednalo se jenom o to, že jsme byli důsledně anglicky mluvící institucí. Tato hrana se obrousila jako první. Jiné nároky na učitele, jiné standardy a jiné postupy výuky doktorandů, odměňování důsledně podle výsledků vědecké práce měřené mezinárodními standardy, to vše vyvolávalo velké napětí. Dnes už jsou mnohé tyto postupy běžné i na jiných pracovištích, ale v prvních letech fungování CERGE to vyvolávalo pnutí podobné imunologické reakci, kdy organismus odmítá transplantovaný orgán. Valilo se to na nás ze všech stran. Pro zbytek odborné obce byla ze začátku naše instituce problémem. Ale překvapilo mě, jak rychle se s projektem ztotožnili mladí čeští ekonomové.

* Proč jste se rozhodli propojit univerzitní program postgraduálního vzdělávání s ústavem Akademie věd?

JZ: Za komunismu bylo normou téměř totální oddělení výzkumu a výuky. Na školách se učilo a výzkum se dělal v Akademii věd. Překryv byl minimální. Přitom zkušenost zemí s nejlepšími výsledky ve vědě a výuce je přesně opačná. Až na výjimky není dobrého výzkumu bez výuky a není dobré výuky bez intenzivní vědecké práce učitelů. JŠ: Od počátku jsme CERGE-EI koncipovali jako instituci, která bude mířit na světovou úroveň a bude schopna konkurovat nejlepším ekonomickým katedrám a výzkumným institucím ve světě. Na to je potřeba minimálně 35 až 40 špičkových ekonomů a

značný rozpočet. Naděje na tento rozsah činnosti existovala pouze v propojení CERGE a Národohospodářského ústavu AV ČR. Proto jsem v roce 1992 souhlasil s tím, že se stanu zakládajícím ředitelem Národohospodářského ústavu a obě instituce propojíme. Tak vzniklo CERGE-EI.

* Podařilo se vám splnit cíle, které jste si před dvaceti lety dávali?

JZ: Určitě. Stačí se jen podívat na výčet úspěchů pracoviště a jeho vysoké standardy. JŠ: Akademické pracoviště CERGE-EI zajišťuje, že u nás vyrůstají nové generace ekonomů, kteří již fungují na stejné úrovni jako jejich kolegové z nejlepších zahraničních škol. Hned po revoluci mě bohužel překvapila nepřípravenost českých institucí náš projekt dostatečně ocenit. Na jednu stranu jsme během devadesátých let získali ze zahraničních zdrojů okolo dvaceti milionů dolarů (a to byl tehdy ještě kurz 30 i 40 korun za dolar), na druhou stranu ale místní instituce nebyly schopny dlouhodobě podpořit naši vizi nejvyšší kvality. Tento problém bohužel částečně přetrvává dodnes.

* Co byste z dnešního pohledu udělali jinak?

JZ: Myslím, že bych se snažil přesvědčit Jana a vedení Univerzity Karlovy, abychom se pustili rovnou do založení ekonomické fakulty. Byl by to možná složitější úkol, ale na druhé straně celá ekonomie na univerzitě by byla pod jednou střechou. Jednotlivé úrovně studia by se mnohem více vzájemně ovlivňovaly a obohacovaly a ekonomie by měla lepší pozici uvnitř univerzity. JŠ: Souhlasím. Bylo by to lepší, protože všechna zahraniční špičková pracoviště jsou větší než nynější rozsah CERGE-EI. Na druhou stranu, začali jsme od nuly a nyní řídíme instituci, která představuje elitní postgraduální školu a výzkumné pracoviště. Má prestižní profesorský sbor, který publikuje ve světových odborných časopisech a vyučuje stejně, jako se vyučuje na prestižních amerických univerzitách. JZ: Ano, na to bychom opravdu neměli zapomínat. Pro mne, který pamatuje začátky této instituce, všechny ty problémy, které se na nás každodenně valily, a improvizaci, která v té době byla základní metodou práce prvního ředitele, je potěšením sledovat samozřejmost chodu zavedené a respektované instituce.

CERGE-EI* - základní fakta: Společné pracoviště Národohospodářského ústavu Akademie věd ČR a Univerzity Karlovy v Praze. Zaměřuje se na ekonomický výzkum a doktorské studium. Patří mezi 6 % nejlepších pracovišť v Evropě. Výuka probíhá podle modelu amerických univerzit a je v angličtině. Absolventi získají titul akreditovaný v ČR a USA. Na kvalitu výuky i výzkumu dohlíží tým významných českých a zahraničních ekonomů. * Center for Economic Research and Graduate Education -Economics Institute